

ԴԵՐԱՆՎԱՆ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԳՐԱԿԱՆ

ԱՐԵՎԵԼԱՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ

(Դերանունը որպես առանձին խոսքի մաս, դերանվան

ներխոսքիմասային դասակարգումը)

Բանասիր. գիտ. դոկտոր Յու. Ս. Ավետիսյան

Հիմնաբառեր: Դերանուն, առանձին խոսքի մաս, ավանդական հիմունք, ընդհանրական, անմիօրինակություն, գոյական դերանուն, ածական դերանուն, թվական դերանուն, մակբայ դերանուն:

Մուտք: Դերանուն համարվող բառերի ուսումնասիրությունը մշտապես ուղեկցվել է բանավեճերով ու տարակարծություններով¹⁶: Եվ դա իր հերթին դժվարություններ է ստեղծել այդ բառերի ուսուցման և դասավանդման գործում: Երբ բավարար չափով հստակեցված չեն նյութի ուսումնասիրության սկզբունքներն ու մոտեցումները, դժվար է լինում նաև այդ նյութի ուսուցման մեթոդներն ու ձևերը մշակելը: Բոլոր դեպքերում, տարակարծությունները առիթ են տալիս փնտրտուքների, ուսումնասիրության և ուսուցման առավել արդյունավետ ուղիներ որոնելուն:

Եթե նույնիսկ մի կողմ թողնենք հարցի պատմական արծարծումները, միևնույնն է, ակնհայտ է, որ նոր ժամանակներում էլ, սկսած նախորդ դարի կեսերից, և՛ նյութի ուսումնասիրության մեջ, և՛ հանրակրթական ու բուհական համակարգերում դրա ուսուցման մեջ գերիշխող են եղել ավանդական մոտեցումները: Խոսքը վերաբերում է ինչպես դերանվան խոսքիմասային նկարագրությանը, այնպես էլ նրա ներխոսքիմասային դասակարգումներին:

Դերանունը որպես առանձին խոսքի մաս:

¹⁶ Տե՛ս Ս. Այտընեան, Քննական քերականություն աշխարհաբար կամ արդի հայերեն լեզուի, Վիեննա, 1866: Գ. Սևակ, Խոսքի մասերի ուսմունքը, Եր., 1939: Ս. Աբրահամյան, Արդի հայերենի դերանունները, Ե., 1956: Գ. Ջահուկյան, Ժամանակակից հայերենի տեսության հիմունքները, Եր., 1974: Ս. Ասատրյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի ձևաբանության հարցեր, գիրք Բ, Եր., 1973: Հ. Հարությունյան, Ածական անուն: Դերանուն, Եր., 1976 և այլն:

Կարծում ենք՝ դերանունը առանձին խոսքի մաս համարելու տեսակետը համոզիչ փաստարկումներ ունի ինչպես զուտ գիտական տեսանկյունից, այնպես էլ նյութը հեշտ ուսուցանելու առումով:

Հայտնի է, որ դերանունները չունեն այնպիսի ընդհանուր հատկանիշ, որով հնարավոր լիներ դրանք տարբերակել այլ խոսքի մասերից:

Իմաստի տեսակետից դերանունները ցույց են տալիս և՛ առարկա (ես, դու, ինքը, սա, միմյանց), և՛ առարկայի հատկանիշ (այսպիսի, այս, ուրիշ, այլ), և՛ գործողության հատկանիշ (այսպես, այդչափ, որտեղ, երբ): Դրանով պայմանավորված՝ դերանուններն ունեն նաև *ձևաբանական և շարահյուսական բազմազանություն*: Դերանունների մի մասը հոլովվում է, մի մասը չի հոլովվում, մյուս մասը հոլովվում է փոխանվանաբար գործածվելիս, նախադասության մեջ կատարում են ամենատարբեր պաշտոններ, որ բնորոշ են գոյականին, ածականին կամ մակբային նն: Այս անմիօրինակությունն է պատճառը, որ դերանունը առանձին խոսքի մաս դիտարկելու հարցը եղել է վեճերի առարկա: Բայց, այս ամենով հանդերձ, ինչպես վերն ասացինք, դերանունը առանձին խոսքի մաս դիտարկելը ունի և՛ տեսական, և՛ մեթոդաբանական համոզիչ հիմնավորումներ:

Դերանունը համարվում է կամ կարելի է համարել առանձին խոսքի մաս հետևյալ հիմնական տարբերակիչ հատկանիշներով.

1) Դերանուն համարվող բառերը կատարում են այլ խոսքի մասերին փոխարինող դեր: Սա պայմանավորված է նրա իմաստային հատկանիշներով: Բայց հայերենում կան փոխարինող նաև այլ բառեր: Օր.՝ Նունեն և Աննան սովորում են երկրորդ կուրսում. *երկուսն* էլ գեղեցիկ են: Քաղեց կարմիր և սպիտակ մեխակներ. *սպիտակները* նվիրեց ընկերուհուն: Ընդգծվածները փոխարինում են համապատասխան գոյականներին՝ փոխարինող բառեր են, բայց, ի տարբերություն դերանունների, չունեն ընդհանրական իմաստ և դերանուններին բնորոշ մյուս հատկանիշները, որոնք բերվում են ստորև:

2) Ի տարբերություն հարաբերակից խոսքի մասերի՝ դերանունները ոչ թե անվանում կամ նշանակում են առարկա, առարկայի հատկանիշ կամ հատկանիշի հատկանիշ, այլ *ցույց են տալիս*: Ցուցականությունը բնորոշ է բոլոր դերանուններին: *Շու* դերանունը

ցույց է տալիս խոսակից, **այս** դերանունը՝ խոսողին մոտ առարկա կամ առարկայի հատկանիշ են:

3) Դերանունները ցույց են տալիս առարկա ևն որոշակի դիմային կամ տարածական կամ մասնական հարաբերությամբ: Առաջին դեպքում դա բնորոշ է միայն այն դերանուններին, որոնք ունեն շարքեր՝ *ես, դու, նա; սա, դա, նա; այս, այդ, այն; այստեղ, այդտեղ, այնտեղ* և այլն: Տարածական իմաստ ասելով՝ հասկանում ենք այն, որ ցույց են տալիս խոսողին, խոսակցին կամ մեկ ուրիշին մոտ կամ իբրև այդպիսին գիտակցվող առարկա, հատկանիշ են: Ժամանակային հարաբերության իմաստ են արտահայտում, եթե գործածվում են ժամանակ ցույց տվող բառերի հետ: Մասնական հարաբերության իմաստ են արտահայտում որոշյալ, անորոշ կամ ժխտական դերանունները՝ *որոշ. մի, մեկնումեկը, ինչ-որ, մեկը, յուրաքանչյուրը, ոչ ոք, մի քանի* և այլն: Բայց հարաբերության իմաստ են արտահայտում նաև այլ բառեր, օր.՝ *առաջին, երկրորդ, երրորդ; շատ, քիչ; վերև, ներքև; նախ, հետո, ապա* և այլն: Սրանք էլ չունեն ընդհանրական իմաստ և դերանուններին հատուկ մյուս հատկանիշները, որոնք նշվում են այստեղ:

4) Դերանուններն ունեն ընդհանուր, չտարբերակված իմաստ: Այդպիսի իմաստ ունեն նաև այլ բառեր՝ *բազմաթիվ, ամբողջովին, լիովին, բյուր, բազմաբյուր, բան, մարդ* և այլն: Բայց սրանք էլ չունեն դերանուններին հատուկ մյուս հատկանիշները՝ ցուցականությունը, անվան դեր կատարելը, հարաբերության իմաստը ևն:

Դերանունները բնութագրող այս կամ այն հիմնական հատկանիշը, ինչպես նկատեցինք, բնորոշ է նաև այլ խոսքի մասերի մեջ մտնող բառերին, սակայն, ինչպես տեսանք, նշված հատկանիշները, ամբողջությամբ վերցված, բնորոշ են հենց միայն դերանվանը: Ասել է թե՛ դերանուն համարվող բառերը, ինչպես և մյուս խոսքի մասերը, ունեն միայն իրենց բնորոշ խոսքիմասային ընդհանուր հատկանիշներ:

Այսպիսով՝ դերանունները ցույց են տալիս առարկա, առարկայի հատկանիշ և հատկանիշի հատկանիշ ընդհանուր, չտարբերակված ձևով, ունեն դիմային կամ տարածական հարաբերության իմաստ:

Դերանունը առանձին խոսքի մաս համարելը, ինչպես ասացինք, ունի հիմնավորումներ նաև ուսուցման տեսակետից: Դերանուն համարվող բառերը առանձնակի քննարկման առարկա դարձ-

նելով՝ մենք հնարավորություն ենք ունենում շատ ավելի հանգամանակից և համակարգված դարձնելու ուսուցումը. հնարավոր է դառնում ըստ խոսքիմասային հիմունքների նկարագրել դերանունը և ավելի ճանաչելի դարձնել դերանուն համարվող բառերը, մինչդեռ այլ խոսքի մասերի մեջ տարրալուծելիս դրանք կորցնում են իրենց խոսքիմասային տարբերակիչ գծերը, մի տեսակ ձուլվում են մյուս խոսքի մասերի մեջ և դժվարությամբ են մտապահվում աշակերտի կամ ուսանողի կողմից: Բացի այդ, հարաբերակից խոսքի մասերի (գոյական, ածական, մակբայ, թվական) համակարգերը, որոնցում տեղաբաշխվում են դերանվան նշանակություն ունեցող բառերը¹⁷, չունեն ներխոսքիմասային այդպիսի այլ մանրահամակարգեր, և հետևաբար գոյական, ածական, թվական կամ մակբայ դերանունների առանձնացումը խաթարում է համակարգայնությունը, և նյութը դժվար է տրվում յուրացման:

Դերանունների տեսակներ. ներխոսքիմասային դասակարգում: Ե՛վ բուհական, և՛ դպրոցական ներկա դասագրքերում դերանունը ավանդույթի ուժով ներկայացվում է ընդունված ներխոսքիմասային դասակարգմամբ՝ իմաստային տարատեսակ հատկանիշներով կատարված դասակարգումներով՝ անձնական, ցուցական, հարցա-հարաբերական ևն: Նախ՝ այսպիսի դասակարգումը չունի գիտական բավարար հիմնավորվածություն: Եվ հետո՝ այդ նույն պատճառով դերանվան տեսակների ուսուցումն ու նյութի յուրացումը դժվարություններ է ստեղծում՝ հաճախ ստիպելով պարզապես սերտողաբար յուրացնել մատուցվող նյութը:

Գիտական հիմնավորվածության մասին: Ցանկացած դասակարգում, որպեսզի լինի գիտական, պետք է կատարվի *մեկ միասնական սկզբունքով կամ հիմունքով*: Եվ ահա, դերանվան տեսակները քննելիս տեսնում ենք, որ պահպանված չէ այդ սկզբունքը: Օր.՝ հարցական և հարաբերական դերանուններից առաջինները դասակարգվում են ըստ *հարցական հնչերանգի* (ի դեպ, այդ հնչերանգով կարող են արտաբերվել նաև մյուս դերանունները), իսկ հարաբերականները՝ շարահյուսական հիմունքով կամ դերով. հարաբերականները, ի տարբերություն հարցականների, կարող են իրար կապել բարդ նախադասության բաղադրիչ նախադասություններ. այս-

¹⁷ Տե՛ս Մ. Արեղյան, Հայոց լեզվի տեսություն, Ե., 1965: Ֆ. Խլղաթյան, Լ. Խաչատրյան, Հայոց լեզու-7, Ե., 2006:

պես՝ *Ե՞րբ* է գալու (հարց.): *Երբ* գա, կգնանք (հրբ.): Չգիտեմ՝ *երբ* է գալու (հարց.): Կամ՝ ժխտական դերանունները խմբակարգված են ըստ ժխտման հատկանիշի. ժխտում են առարկա, հատկանիշ կամ հատկանիշի հատկանիշ: Փոխադարձ դերանունների որոշման հիմքում դրված է փոխադարձաբար իրար կապված առարկաներ ցույց տալու հատկանիշը են:

Գիտական դասակարգման մեջ դասակարգվող կոդները պետք է բացառեն միմյանց: Դերանունների տեսակավորման մեջ պահպանված չէ նաև այս սկզբունքը: Օր.՝ անձնական դերանունների մեջ խմբավորված են անձ ցույց տվող ոչ բոլոր դերանունները. անձնանիշ են նաև՝ *ամեն ոք, ոչ ոք, ամենքը, ոմանք, յուրաքանչյուր ոք* են: Այս դերանունների վերաբերյալ գործածում են երբեմն նաև *դիմայինդերանուններ* տերմինը (որը, ի դեպ, ավելի ստույգ կարտահայտեր տեսակի նշանակությունը), բայց ավանդաբար գործածության մեջ է եղել *անձնական* անվանումը, քանի որ տերմինների փոփոխությունը գիտական գրականության մեջ չի խրախուսվում:

Եվ վերջապես, քերականագիտական ցանկացած դասակարգում պետք է ունենա լեզվական-քերականական արժեք, այսինքն՝ առանձնացվող քերականական խմբերը պետք է ունենան ընդհանուր քերականական հատկանիշներ, ուստի և բնութագրվեն ըստ այդ հատկանիշների: Մինչդեռ ավանդական դասակարգմամբ առանձնացված խմբերը՝ անձնական, ցուցական, հարաբերական են, չեն առանձնանում բնորոշ քերականական հատկանիշներով: Այսպես՝ ցուցական դերանունների մի մասը ցույց է տալիս առարկա (սա, դա, նա), մի մասը՝ առարկայի հատկանիշ (այս, այդ, այն, այսպիսի, այնպիսի), մի մասն էլ՝ գործողության հատկանիշ (այսպես, այդպես, այսքան, այդքան), մի մասը հոլովվում, հոգնակի է կազմում, մյուս մասը չի հոլովվում, հոգնակի չի կազմում, իսկ մի մասն էլ հոլովվում է դերանվանական հոլովմամբ, ցուցական դերանունները ունեն շարահյուսական անմիօրինակ կիրառություններ՝ ենթակա, խնդիրներ, որոշիչ, պարագաներ են:

Տարաբնույթ իմաստների կամ շարահյուսական դերի և կամ այլինչ հատկանիշների հիմամբ կատարված դասակարգումը, որով առանձնացվում են դերանունների անձնական, ցուցական, որոշյալ և այլ տեսակներ, հնարավորություն չեն տալիս համակարգված նկարագրելու դերանունների այդ տեսակները: Այդ նկարագրությունը իրականացվում է անհամակարգ ու խառը սկզբունքներով՝

կա՛մ ըստ կազմության («Սկզբից վերլուծենք պարզ արմատական ցուցականների արտահայտած իմաստները¹⁸»), կա՛մ ըստ ձևաբանական և շարահյուսական հատկանիշների (ինչպես, օրինակ՝ փոխադարձ դերանունները), կա՛մ, օրինակ, ըստ «առանձին-առանձին կամ խմբերով՝ վերջին դեպքում նկատի ունենալով հարցական դերանունների մեջ մտնող որոշ բառերի իմաստային ընդհանրությունն ու շարահյուսական կիրառությունների նույնությունը»¹⁹, և կա՛մ պարզապես ըստ շարահյուսական կիրառության՝ մեկ էջի հասնող օրինակներով²⁰: Ի դեպ, այս դասակարգմանը հետևող լեզվաբաններից Մ. Ասատրյանը խիստ վերապահորեն է դիտարկում հարցը և դերանունները դասակարգելիս պարզապես ապավինում է ավանդական տեսակետին: Դերանունների նույն այդ տեսակներում նա այնուամենայնիվ առանձնացնում է «իսկական դերանուններ»՝ դերանուններին հատուկ քերականական հատկանիշները վերագրելով միայն այդ բառախմբերին. «... անժխտելի է նաև այն, որ դերանվան մեջ մտցվող առանձին բառախմբեր,- գրում է նա,- իրենց յուրահատուկ քերականական հատկանիշներով տարբերվում են բառերի մյուս բոլոր խմբերից: Դրանք են հատկապես անձնական, փոխադարձ, ցուցական և հարցական-հարաբերական դերանունները: Ըստ երևույթին հենց այդ բառերն էլ կազմում են ժամանակակից հայերենի «իսկական» դերանունները»²¹: Դերանուն համարվող մյուս բառախմբերը լեզվաբանը փաստորեն հակված է դերանուն չհամարելու:

Այսպիսով՝ դերանունների ներխոսքիմասային դասակարգման գործող համակարգը խոցելի է, չունի գիտական բավարար հիմնավորվածություն: Եվ ահա այդ իսկ պատճառով դերանվան այս դասակարգմամբ ուսուցումը հաճախ դժվար է լինում հաջողությամբ իրականացնել, քանի որ հստակ չեն գծվում սահմաններն ու հիմքերը, նյութի յուրացումը անորոշ ու տարտամ որակներ է ստանում: Հետևաբար և՛ զուտ գիտականորեն, այսինքն՝ նյութի գիտական ուսումնասիրության առումով, և՛ դրա ուսուցումը հաջող կազմակերպելու տեսակետից դերանունների ներխոսքիմասային դա-

¹⁸ Տե՛ս Մ. Ասատրյան, Ժամանակակից հայոց լեզու. ձևաբանություն, Ե., 1983, էջ 185:

¹⁹ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 191-192:

²⁰ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 196-197:

²¹ Մ. Ասատրյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի ձևաբանության հարցեր, գիրք Բ, Ե., 1973, էջ 124-125:

սակարգումը պետք է իրականացվի գիտական և մեթոդաբանական հստակ ու համոզիչ սկզբունքներով:

Կարծում ենք՝ դերանունները դասակարգելիս ճիշտ կլինի առաջնորդվել հետևյալ մոտեցմամբ. քանի որ բառերի ձևաբանական և շարահյուսական հատկանիշները գերազանցապես պայմանավորված են նրանց արտահայտած ընդհանուր քերականական իմաստներով, ուստի դրանք պետք է դասակարգել ըստ այդ հատկանիշի, այսինքն՝ նախ՝ ի՞նչ են ցույց տալիս դերանվան տեսակները: «Առաջին հայացքից սա նույնպես կարող է թվալ ոչ լեզվական հիմունք,-գրում է Հ. Հարությունյանը,-սակայն դերանունների քերականական յուրահատկությունների քննությունը ցույց է տալիս, որ առայժմ միակ ճիշտ մոտեցումը սա է, որովհետև բառի (նույնը և դերանվան) ձևաբանական ու շարահյուսական առանձնահատկությունները պայմանավորվում են ընդհանուր իմաստով: Քանի որ դերանուններն ունեն չտարբերակված իմաստ, այսինքն՝ ընդհանուր կերպով ակնարկում են առարկա, առարկայի և գործողության հատկանիշ՝ արտահայտելով գոյականի, ածականի, թվականի, մակբայի ընդհանուր իմաստ, ուստի և դասդասումը պետք է կատարել ըստ այդ առանձնահատկության, հարաբերակցության: Դրանով գոնե մասամբ կվերանա քերականական, մասնավորապես ներտեսակային անմիօրինակությունը, որ ունեն նույն տեսակի մեջ դասվող դերանունները»²²:

Դերանուն համարվող բառերի՝ *ինչ ցույց տալու* հատկանիշը, սակայն, խոսքիմասային դասակարգման անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար հիմունք է: Իրենց խոսքիմասային հատկանիշներով դերանուն համարվող բառախմբերը շատ որոշակի հարաբերության՝ կապի և առնչակցության մեջ են անուն խոսքի մասերի հետ (բացառությամբ բայ անուն խոսքի մասի), բնութագրվում են համապատասխան խոսքի մասերի ընդհանուր հատկանիշներով: Եվ հետևաբար, դասակարգելիս պետք է հաշվի առնել, թե այդ բառախմբերը հատկապես որ խոսքի մասերին են հարաբերակից: Քանի որ դրանով պայմանավորված՝ դրանք դրսևորում են որոշակի քերա-

²² Հ. Հարությունյան, նշվ. աշխ., էջ 70: Այս տրամաբանությամբ՝ Հ. Հարությունյանը առանձնացնում է դերանունների երեք տեսակ՝ *առարկայանիշ* կամ *գոյական դերանուններ*, *ածականանիշ* կամ *ածական դերանուններ* (այս խմբի մեջ դասում է նաև քանակական իմաստ ունեցող *թվական դերանունները*), *մակբայանիշ* կամ *մակբայ դերանուններ* (նույն տեղը, էջ 71-72):

կանական վարքագիծ, որով հենց բնութագրվում են իբրև առանձին տեսակներ կամ խմբեր:

Այսպիսով՝ դերանունների ներխոսքիմասային դասակարգումը պետք է կատարել ըստ արտահայտած ընդհանուր իմաստների և անուն խոսքի մասերի նկատմամբ ունեցած հարաբերության:

Եվ ըստ այդմ՝ դերանունները կարելի է բաժանել հետևյալ տեսակների.

1) *Առարկայանիշ կամ գոյական դերանուններ.* ցույց են տալիս առարկա և հարաբերակից են գոյական խոսքի մասին, ինչպես՝ *ես, դու, նա, ինքը, միմյանց, իրար, մեկմեկու, ոչ ոք, ոչինչ, ամեն ինչ, ումնէ, ումնիցե, ամենքը, ոչ մեկը, մեկը, ովնէ, ոմանք* և այլն:

2) *Ածականանիշ կամ ածական դերանուններ.* ցույց են տալիս առարկայի որակային կամ հարաբերական հատկանիշ, հարաբերակից են ածական խոսքի մասին, ինչպես՝ *այս, այդ, այն, այսպիսի, այդպիսի, այնպիսի, որ, ուրիշ, այլ, ամենայն, համայն, ողջ, ամբողջ, այսինչ, ինչ-որ, ոմն, ինչ-ինչ, ոչ մի, մի քանի, մյուս* և այլն:

3) *Թվականանիշ կամ թվական դերանուններ.* ցույց են տալիս առարկայի քանակային հատկանիշ, հարաբերակից են թվական խոսքի մասին, ինչպես՝ *այսքան, նույնքան, այսչափ, այդչափ, որքան, ինչքան, ինչչափ, որերորդ, քանիերորդ, մի քանի, քանի* և այլն:

4) *Մակբայանիշ կամ մակբայ դերանուններ.* ցույց են տալիս գործողության հատկանիշ, հարաբերակից են մակբայ խոսքի մասին, ինչպես՝ *այսպես, այդպես, ե՞րբ, ո՞ւր, ինչպե՞ս, ուրնէ, ուրնիցե, ինչո՞ւ, երբնիցե, որտե՞ղ* և այլն:

Դերանունների ներխոսքիմասային մեկ այլ դասակարգմամբ՝ առանձնացվում են *առարկայանիշ* և *հատկանշանիշ* դերանուններ՝ այս անվանումների տակ հստակ տեղաբաշխելով գոյական (առարկայանիշ) և ածական, թվական, մակբայ դերանունները²³: Վերջինները ունեն իրենց տարատեսակությունները՝ գործողության հատկանիշ (մակբայ) և առարկայի հատկանիշ (ածական և թվական) մատնանշող դերանուններ: Մեր խորին համոզմամբ՝ նախորդ դասակարգումը շատ ավելի մեծ հնարավորություն է տալիս նյութի համակարգված ուսուցման, քանի որ առանձնացված տեսակները պարզ համադրության մեջ են հայտնվում իրենց հարաբերակից խոսքի մասերի հետ, և հետևաբար ենթադրվում է, որ բնութագրը-

²³ Ա. Մարգարյան, Հայոց լեզվի քերականություն. ձևաբանություն, Ե., 2004, էջ 280:

վում են հենց այդ խոսքի մասերի քերականական հատկանիշներով: Դա են հուշում նաև հենց տեսակների անվանումները՝ գոյական, ածական ևն: Երկրորդ դասակարգման մեջ նշված երկու գործոններն էլ հստակ չեն գծագրվում և մի տեսակ միջնորդավորված են բնութագրում տեսակները: Այդ իսկ պատճառով, կարծում ենք, նախապատվությունը պետք է տալ հարաբերակից խոսքի մասերի հետ ունեցած հարաբերությամբ և այդ խոսքի մասերի անվանումներով դասակարգմանը՝ գոյական դերանուն, ածական դերանուն, մակբայ դերանուն և թվական դերանուն:

Այս մոտեցումը նշանակում է նաև դերանունների առանձնացված տեսակների քերականական բնութագրությունը ներկայացնել ըստ հարաբերակից խոսքի մասերը բնութագրող հատկանիշների: Ըստ որում, ընդհանուր հատկանիշներից շեղումները նպատակահարմար է տալ ծանոթագրությունների ձևով, և դա վերաբերում է տեսակների նաև ընդհանուր դրսևորումներին, այնպես, ինչպես արվում է հիմնական խոսքի մասերը բնութագրելիս:

Ամփոփում: Դերանվան ոչ միայն ուսումնասիրության, այլև ուսուցման հարցում զգալի են տարակարծություններն ու տարակերպ մոտեցումները: Այդ խոսքի մասի ներքին դասակարգման և դերանունների ուսուցման մեջ ընդունված մեթոդաբանությունը և ավանդական մոտեցումները այսօր կարծես վերանայման կարիք ունեն: Ելնելով հայ լեզվաբանության մեջ դերանունների ուսումնասիրության և նկարագրության հարուստ փորձից՝ այս հոդվածով փորձեցինք ներկայացնել դերանուն խոսքի մասի և նրա տեսակների դասակարգման և դրանց ուսուցման հնարավոր հարմար կամ նախընտրելի տարբերակը բուհական կրթության ոլորտում, մասնավորապես՝ բանասիրական ֆակուլտետներում:

Գրականություն

Աբրահամյան Ս., Արդի հայերենի դերանունները, Ե., 1956:

Աբեղյան Ս., Հայոց լեզվի տեսություն, Ե., 1965:

Այտընեան Ա., Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի, Վիեննա, 1866:

Ասատրյան Ս., Ժամանակակից հայոց լեզվի ձևաբանության հարցեր, գիրք Բ, Ե., 1973:

Ասատրյան Ս., Ժամանակակից հայոց լեզու. ձևաբանություն, Ե., 1983:

Խլղաթյան Ֆ., *Խաչատրյան Լ.*, Հայոց լեզու-7, Ե., 2006:

Հարությունյան Հ., Ածական անուն: Դերանուն, Ե., 1976:
Մարգարյան Ա., Հայոց լեզվի քերականություն. ձևաբանություն, Ե., 2004:
Ջահուկյան Գ., Ժամանակակից հայերենի տեսության հիմունքները, Ե., 1974:
Սևակ Գ., Խոսքի մասերի ուսմունքը, Ե., 1939:

Ключевые слова: местоимение, отдельная часть речи, традиционный, основной, общий, неоднородный, существительное-местоимение, прилагательное-местоимение, числительное-местоимение, наречие-местоимение.

Ю. С. Аветисян - Основные проблемы обучения местоимений в литературном армянском языке (Местоимение как отдельная часть речи. Внутренняя частиречная классификация местоимений). - Изучение местоимений всегда было предметом дискуссий и дебатов. А это, в свою очередь, создавало трудности в преподавании этих слов. Традиционные подходы к внутренней классификации частей речи, методология, принятая в преподавании местоимений, нуждаются в пересмотре. Основываясь на богатом опыте изучения и описания местоимений в западноармянском языкознании, в данной статье представлена возможная модификация местоимения и классификация его типов с учетом педагогического подхода. Общий вывод заключается в том, что грамматическое и структурное описание местоимений должно быть представлено в соответствии с признаками, характеризующими части относительного слова.

Keywords: pronoun, a separate part of speech, traditional, basic, general, non-uniformity, noun-pronoun, adjective-pronoun, numeral-pronoun, adverb-pronoun.

Yu. S. Avetisyan - Teaching Lexical Eastern Armenian. Pronouns as a Separate Part of Speech, Classification of Pronouns. - The study of pronouns has always been expressions for discussion and debate. And this, in turn, has created difficulties in teaching those words. The traditional approaches to the internal classification of parts of speech, the methodology adopted in the teaching of pronouns, need to be revised. Based on the rich experience of the study and description of pronouns in Western Armenian linguistics, this article presents a possible modification of pronouns and classification of its types with a pedagogical approach. The general conclusion is that the grammatical and structural description of pronouns should be presented according to the features that characterize the parts of the relative word.